Turkish Studies - *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*
Volume 9/2 Winter 2014, p. 247-255, ANKARA-TURKEY

SİYASET TEORİSİNDE 'OTORİTE' KAVRAMI*

*Hüseyin BAL***

ÖZET

En geniş anlamıyla otorite, bir iktidar biçimidir. Zaman zaman onun 'meşru iktidar' olduğu da düşünülmektedir. İktidar başkalarının davranışlarını etkileme kabiliyeti olduğu halde, otorite bunu yapma hakkıdır. Dolayısıyla otorite, herhangi bir cebir veya manipülasyondan ziyade, otoriteye itaati kabul etmeye yani rızaya dayanır. Siyaset teorisinin en merkezi konularından birisini teşkil eden otoritenin belli başlı üç tanımı vardır. Bunlardan birincisi kavramın sözlük anlamı olup, "emretme veya nihai kararı verme hakkını", ikincisi, "başkaları adına konuşma veya eylemde bulunma hak veya yetkisini", üçüncüsü ise "herhangi bir konudaki uzmanlığı" ifade eder. Siyaset teorisi, bu üç anlamdan birincisi ile yani "başkaları için bağlayıcı olan kararları alma ve onları bu kararlara uymaya ikna etme veya zorlama gücü" ile alakadardır. Siyasal otorite hem tasviri hem de normatif bir karakter taşımaktadır. Siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisi, onun pratik ve tasviri yönünü anlamaya ve ortaya koymaya çalışırken, siyaset felsefesi onun normatif tarafıyla ilgilenmektedir. Weber'den beri bilinmektedir ki, devlet sadece şiddet kullanma tekeline sahip olduğu için değil, ayrıca bu şiddet kullanma tekelinin *meşru* olmasından dolayı otorite sahibidir. Burada devletin otoritesini tesis etmek için şiddet kullanması işin *tasviri* tarafını, kullanmakta olduğu şiddetin meşru olması ise *normatif* tarafını ifade etmektedir. Bu çalışmada siyaset teorisinin en önemli ilgi alanlarından birini oluşturan siyasal otorite kavramsal, tarihsel ve kuramsal açılardan ele alınarak irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Siyaset Teorisi, İktidar, Siyasal Otorite, Devlet, Meşruiyet

THE 'AUTHORITY' CONCEPT IN POLITICAL THEORY

ABSRACT

In its broadest sense authority is a form of power. Sometimes it thought of as 'legitimate power'. While power is the ability to influence the behavior of others, authority is the right to do so. Therefore, authority is based on consent rather than any form of coercion or manipulation. Authority that constitutes the most central topics of political theory has three definitions mainly. One of them is the dictionary meaning and it means the "right to command and making

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. YYÜ- Erciş İşletme Fakültesi, El-mek: huseyin.bal@yandex.com

the ultimate decision". A second meaning is "the possession by one person of a conferred right or title to speak or act on behalf of others" and a third meaning implies "an expertise in anything". Political theory mainly concerned with authority in the first of these three senses, namely with "the power to take decisions that are binding on others and to induce or force others to abide by these decisions". Political authority has two dimensions, both descriptive and normative. While political science and political sociology deal with its practical and descriptive dimensions, political philosophy relates to its normative dimension. As it is known since Weber, the state has the authority not because it has the right to monopoly of power only, but because of the legitimacy of that power. Here, power is the descriptive dimension, and the legitimacy of that power is the normative dimension of authority. In this study, political authority which constitutes one of the most important areas of political theory will be examined and scrutinized in terms of conceptual, historical and theoretical dimensions.

Key Words: Political Theory, Power, Political Authority, the State, Legitimacy

1. Giriş

En temel anlamıyla bir iktidar biçimi veya "meşru iktidar" olarak tanımlanan otorite, siyasal teorinin en merkezi konularından birisidir. Heywood'un[1] da ifade ettiği gibi siyaset, devlet veya yönetim ile ilgili araştırmaların neredeyse tamamı, siyasal otoritenin mahiyetine ilişkin tetkiklerdir. Muhtemelen hiçbir yönetim sistemi, bir biçimde otorite kullanmadan varlığını devam ettiremez; çünkü sadece iktidar ile hükmetmek bile tek başına sürdürülebilir olmak için büyük miktarlarda cebri kaynak kullanmayı gerektirir. Bu nedenle, son dönemlerde siyasal teorinin en merkezi uğraş alanlarından biri haline gelmiş olan ve tabiatı ve değeri hakkında biteviye tartışmaların bütün hızıyla sürmekte olduğu bu kavramın anlam, içerik ve mahiyetini ortaya koymak, bugün çok büyük önem kazanmış durumdadır.

Üzerinde yürütülmekte olan yoğun tartışmalardan dolayı, çoğu zaman karmaşık ve çetrefil, bazen de çelişik bir takım problemlerle yüzleşmeden, bu kavramı "etrafını cami, ağyarını mani" bir tanıma kavuşturmak kadar, içerik ve mahiyetini ortaya koymak da hayli zor bir mesele haline gelmiştir. Birch'in[2] de belirttiği gibi, otorite kavramının analizindeki güçlükler kısmen '*siyasal otorite*', '*ahlaki otorite*', '*kutsal otorite*', '*ebeveyn otoritesi*' ve benzeri otorite kavramları arasında çok önemli farklılıklar olmasından kaynaklanmaktadır. Farklılıklar o denli belirgindir ki, sadece 'otorite' kavramını tanımlamak bile otoritenin bu farklı tiplerini tanımlamaktan daha zordur. Ayrıca, kavramın analizini zorlaştıran etmenlerden bir diğeri de filozofların otorite kavramını tanımlarken, kendilerini Yunan site devletleri zamanından beri bu kavramlara verilen anlamlarla kayıtlı kabul etmeleridir. Oysa o dönemden beri her bir kavramın anlamında önemli değişmeler olmuştur.

Siyasal otorite kavramını analiz etmeyi zorlaştıran şeylerden bir diğeri de onun aynı zamanda hem tasviri (descriptive) hem de normatif (normative) yönünün olmasıdır. Siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisi, otoritenin pratik ve tasviri yönünü anlamaya ve ortaya koymaya çalışırken, siyaset felsefesi onun normatif tarafıyla ilgilenmektedir. Mesela Weber'den beri bilinmektedir ki, devlet sadece şiddet kullanma tekeline sahip olduğu için değil, ayrıca bu şiddet kullanma tekelinin

[1] HEYWOOD, Andrew, Siyasetin Temel Kavramları, Çev. Hayrettin Özler (Ankara: Adres Yayınları, 2011), pp. 53.
[2] BIRCH, Anthony H., *Concepts and Theories of Modern Democracy* (USA: Routledge, 1993), p. 54.

meşru olmasından dolayı otorite sahibidir. Burada devletin otoritesini tesis etmek için şiddet kullanması işin *tasviri* tarafını, kullanmakta olduğu şiddetin meşru olması ise *normatif* tarafını ifade etmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve: Siyasal Otorite Kavramının Anlamı

Kavramın ortaya çıktığı Batı dünyasında "authority" kelimesi, ve aynı kökten gelen "author" (yaratıcı yazar), "authentic" (otantik, sahih, aslına uygun), "authorative" (otoriteye dayalı, otoriteye dayalı bir kaynaktan gelen) ve "authorize" (belli bir erkin havale veya devr edilmesi) gibi kelimelerin kendi zaman ve toplumsal şartlarına has uzun ve karmaşık bir geçmişleri vardır. Ancak şu nokta çok açıktır ki, bu kelime dizisi kullanılırken ifade edilmek istenen şey, başkalarının belli bir davranış ya da inancına yönelik kendine özgü bir istem türünün dayatılması ya da inkâr edilmesiydi. Bu açıdan amentülerin, öğretilerin, görüşlerin ve kutsal metinlerin belli oranlarda otorite içerdiği söylenebilir. Keza, insanların davranışlarını düzenlemeyi amaçlayan anayasa, yasa, yargı kararları ve buyruklar gibi düzenleyici işlemlerin de değişen oran ve yoğunluklarda otorite içerdikleri söylenebilir. Dolayısıyla, otoritenin yasa koyucular, devlet adamları, yargıç ve memurlar, anne-baba, öğretmenler, uzmanlar, aydınlar, din adamları gibi her türden kişiliklere hamledilebilecek zenginlikte bir anlamsal içeriğe sahip olduğu görülmektedir.[3] Böylesine zengin bir anlamsal atıf manzumesine sahip bir kavramın siyaset teorisinde önemli bir tartışma konusu olması şaşırtıcı olmamalıdır.

Chan'in[4] de belirttiği gibi, bu kavramın anlamını tespit etmek için, öncelikle onu teorik ve pratik olmak üzere iki açıdan ele almak gerekmektedir. '*Teorik*' açıdan otorite, belli konularda düşünce ve görüşleri diğerlerinden daha değerli addedilen ve bu nedenle de -en azından söz konusu konularda- kendisine inanılan ve güvenilen bir uzmanı ifade eder. Teorik olandan daha yaygın bir kullanıma sahip olan '*pratik*' açıdan otorite ise, iştigal ettikleri meslek veya sosyal konum nedeniyle, diğer insanların karar ve davranışları üzerinde etkili olabilen ve onlarla ilgili bağlayıcı kararlar alabilen insanları ifade eder.

Otoritenin siyasal anlamını daha net ortaya koymak için, onun ne olduğundan ziyade, ne olmadığına bakmak belki daha yararlıdır. İnsanların karar ve eylemlerini etkilemenin birçok yolu vardır. Mesela bunlardan biri cebirdir. Ancak cebir, cebre maruz kalan kişi veya kişiler üzerinde otorite olma hakkını mücbire vermez. Keza, otorite sadece meşru kuvvet kullanımı da değildir. Mesela, nefsi müdafaa gibi bazı durumlarda, bireyin başkaları üzerinde güç kullanması ahlaken meşru sayılabilir. Ancak bu da ilgili bireyin onlar üzerinde otoritesi olduğunu göstermez. Bilindiği gibi Max Weber devleti, meşru güç kullanma tekeline sahip örgüt olarak tanımlar. Ancak modern devlet aslında bundan daha fazlasını ifade eder. Çünkü devletin kullanma tekeline sahip olduğu şey sadece meşru güçten ibaret değildir. Devlet, ayrıca yasa adında, insanların davranışlarını yönlendiren ve yurttaşlar tarafından bağlayıcı olarak kabul edilen bazı tasarrufların da sahibidir.[5]

Literatürde "*bir otorite*" (an authority) olmak ile "*otoritede*" (in authority) olmak arasında ayrım yapılmaktadır. Bu ayrımı literatüre kazandıran ünlü düşünür Friedman'a[6] göre, bir kişinin iki farklı şekilde otorite sahibi olduğu söylenebilir. Bunlardan biri, "otoritede" olmaktır; bunun anlamı, bir kişiye başkalarının davranış şekillerini belirleme yetkisi tanıyan bir görev, pozisyon veya statüye sahip olmasıdır. Diğeri ise bir şeyde "bir otorite" olmaktır; bunun anlamı ise, bir kişinin söz

[3] FRIEDMAN, Richard B., "Otorite", *Blacwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi*, D. Miller ve diğ. (ed.), Çev. B. Peker ve N. Kıraç (Ankara: Ümit Yayıncılık, 1995), s. 181-186.

[4] CHAN, Joseph, "Authority", *Encyclopedia of Democratic Thought*, Paul Barry Clarke and Joe Foweraker (ed.), (London: Routledge, 2001), pp. 25-29.

[5] CHAN, J., a.g.e., p. 25.

[6] FRIEDMAN, "On the Concept of Authority in Political Philosophy," pp. 122-123. Aktaran, Gerald F. GAUS, Political Concepts and Political Theories (Usa, Weswiew Press, 2000), p. 41.

veya görüşlerinin (doğru veya yanlışa ilişkin mülahazalarının) başkaları nezdinde saygıya ve inanılmaya layık görülmesidir. Dolayısıyla Gaus'ın[7] da ifade ettiği gibi, "bir otorite" kavramı, *inanç ve bilgiye* yoğunlaşırken, "otoritede" kavramı başkalarının davranışlarını düzenleme *yetkisine* işaret etmektedir. Burada Chan'in 'teorik otorite' kavramının Friedman'ın 'bir otorite', 'pratik otorite' kavramının ise 'otoritede' kavramsallaştırmasına tekabül ettiği dikkatlerden kaçmamalıdır.

Bütün bu açıklamalardan sonra, "otorite" kavramı, *ikna veya cebre başvurmak zorunda kalmadan insanların davranışlarını yönlendirebilme kapasitesi* olarak tanımlanabilir. Bu tanım altında, otoritenin güç ve cebirden çok, güven ve kabule (veya kabullenmeye) dayandığı aşikârdır. Hagel'ın[8] da işaret ettiği gibi, her ne kadar ikna edici ve zorlayıcı tedbir ve araçlar otoriteyi temsil eden kişi, kurum veya merciin elinde olsa da, onun bunlara başvurma ihtiyacı duyması, yönetilenler tarafından kendisine yeterince güvenilmediğini ve onlar nezdinde yeteri derecede kabul görmediğini gösterir. Çünkü otorite, bir şey yapar veya yaptırırken (veya yapmaz veya yaptırmazken), açıklama yapmak veya zor kullanmak zorunda değildir; ona bu imtiyazı, otorite olmasını sağlayan aparat (bilgisi, statüsü veya pozisyonu) tanır. Buradan, gerçek otorite ile saf güç (şiddet kullanımı) arasında fark olduğu anlaşılmaktadır. Otorite insanlara *itaat* ettirirken, saf (veya sırf) güç, onları *icbar* ettirmektedir.

O halde, siyaset teorisinde siyasal otoritenin, meşruiyetle mücehhez güç veya iktidar anlamına geldiği aşikârdır. Saf gücün meşruiyet libasına bürünerek otoriteye dönüşme şekil ve sürecini kavramak için, kavramın orta çıktığı Batı siyasal düşünce ve pratiğinde izlediği tarihsel serencama bakmak gerekmektedir.

3. Tarihsel Çerçeve: Siyasal Otorite Kavramının Tarihsel gelişimi

Her ne kadar 'otorite' kelimesi telaffuz edilmemiş olsa da, anlamsal içerik olarak onu çağrıştıran kullanıma, ilk olarak Antik Yunan'da rastlanır. Mesela Platon, cebir (tiranlık) ve ikna (demokrasi) yöntemlerine başvurmak zorunda kalmayan bir yönetim arayışındaydı. Ona göre despot yönetim, şiddete dayalı keyfi yönetimdir ve bu yönetim altında insanlar politika ile iştigal edemezler. Oysa Antik Yunan site devletlerinde politika ile uğraşmak, özgürlüğün ölçüsüydü; sadece özgür insanlar politik işlere zaman ve mesai ayırabilirlerdi. Öte yandan bütün icraatlarını halka anlatmak ve halkı ikna etmek ve onayını almak zorunda kalarak yapan bir yönetim de başarılı bir yönetim olmayacaktır. Çünkü halk, Antik Yunan'daki hâkim tanımı gereği 'ayak takımı' ve 'yoksul' demekti. Yoksulluk sadece mal-mülk anlamında değil, aynı zamanda akıl ve bilgi anlamındaydı. 'Saf' (dupe) halkın aklına uymak, ideal bir yönetim için akıl kârı değildi. Bu yüzden Platon'a göre siyasal otoritenin kaynağı, beşeri etkinliğin günlük gerçekliklerinden ayrı olan aşkın ve mutlak felsefi doğruluktu ve bunun gerekli kıldığı ideal yönetim de bilgisi, tecrübesi ve erdemi ile temayüz etmiş ve bu özellikleriyle de insanların güven ve saygısını kazanmış olan bilge insanların (filozof-kral) yönetimiydi.[9] Antik Yunan siyasal düşünüşünün otorite kelimesini direkt kullanmadan, anlamını tedai ettiren bir içeriğe sahip olduğu ve bu kavramın ortaya çıkması için Roma dönemini beklemek gerektiği anlaşılıyor.

Demek ki, otorite kavramı, hem kelime hem de pratik düzeyde Antik Roma'da ortaya çıkmıştır. Latince *auctoritas* kelimesi, artırmak (augment) anlamına gelen *augere* kelimesinden türetilmiştir. Roma'nın kuruluşu Romalılar için kutsal bir olaydı ve bu siyasal örgütlenmenin izlemeyi hedef edindiği politikaların temel amacı, Roma'yı korumaktı. Buradan, Roma'nın ilk kuruluşunun, Romalılar için otoritenin kaynağı olduğu anlaşılıyor. Romalılar otoritenin kaynağı

[7] GAUS, Gerald F., *Political Concepts and Political Theories* (Usa, Weswiew Press, 2000), p. 41.
[8] HAGEL, Nina, "Authority", *The Encyclopedia of Political Theory*, Mark Bevir (ed.), (California: Sage Publications, 2010), pp. 100-101.

[9] A.g.e., p. 100.

telakki ettikleri kuruluşu sürekli olarak yüceltmişler ve dönemsel olarak ona en yakın olanları yani yaşlı senatörleri otorite kabul etmişlerdir. Romalıların anlayışında, Senato'nun yaşlı üyelerine tanınan otorite (*auctoritas*), halka tanınan iktidara (*potestas*) tezat teşkil etmekteydi. Halk kararları alma ve uygulama yetkisine sahip iken, Senatonun yaşlı üyelerinin tavsiye ile emir arası bir şey olan bir tür talimat verme yetkileri vardı.[10] Buradan, Roma siyasal düşüncesinde otoritenin daha çok bilgi ve uzmanlıktan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Antik Yunan ve Roma anlayışında otorite kavramının daha çok saygı ve üstünlüğü kabullenme ile alakalı olduğu görülmektedir. Ancak bu kavramın tarihi serencamında üçüncü uğrak noktasını teşkil eden Hıristiyanlık dininde otorite kavramının anlamı bir hayli değişmiştir. Otorite - iktidar ayrımı nokta-i nazarından bakılırsa, kilise ilk dönemlerde iktidarı yani "*kralın hakkını*" krala tevdi ederek, kendisi halk üzerinde dini-manevi otorite tesis etmeye yönelmiştir. Ancak izleyen dönemde kilisenin bununla yetinmediği, özellikle yaşam sonrasına ilişkin öğretileri aracılığıyla, aşama aşama çok geniş dünyevi ve siyasi iktidar alanına talip ve sahip olduğu tarihi bir gerçektir. Kilise, ebedi mükâfat vaadi ve ebedi ceza tehdidi ile halk üzerinde çok büyük manevi ve siyasi bir nüfuza sahip olmuştur. Hristiyanlık dininin ahiret anlayışında cebir kullanımı söz konusu olmamasına rağmen, kilise otorite tesis etmek için bu kavramın içine korku, tehdit ve güç gibi unsurları dahil etmiştir.[11] Bu demektir ki, siyasal düşünce tarihinde otorite kavramı güç, zor ve cebir anlamlarını tedai ettiren bir içeriğe, Hırıistiyanlık diniyle birlikte sahip olmuştur. "Kralın hakkını krala ver" diyecek kadar siyasal talep ve iddialardan uzak, "bir yüzüne tokat vurana diğer yüzünü çevir" diyecek kadar teslimiyetçi, aynı zamanda da sevgi ve hoşgörü ile özdeş kabul edilen bir dinin, otorite kavramının içeriğine bu anlamı (güç, zor, tehdit) dahil etmiş olması ironiktir.

4. Kuramsal Çerçeve: Siyasal Otorite Kavramıyla İlgili Belli Başlı Teoriler

Birch'in[12] de belirttiği gibi, modern devletin doğuşu, devlet denilen siyasal aygıtın otorite tesis ve icra etmesinin meşrulaştırılma yollarıyla ilgili olarak ortaya atılan çok sayıda teori ve spekülasyon eşliğinde gerçekleşmiştir. Bu, vatandaşların neden kendilerini yönetimin talimatlarına itaat etme yükümlülüğünde hissetmeleri gerektiği ile ilgili bir tür siyasal yükümlülük sorunuydu. Başka bir ifadeyle bu, yönetimin tüm uygulamalarının neden "*meşru siyasal güç kullanımı*" addedilmesi gerektiğine dair bir siyasal meşruiyet meselesi idi. Siyasal düşünceler tarihindeki en etkili çalışmalardan bazısı, bu meseleleri ele almıştır. Bu minvaldeki yazılardan bir kısmı siyasal otoritenin ahlaki temelleri ile alakalı iken, diğer bir kısmı modern devlette otoritenin sosyolojik ve pratik temelleri ile ilgilidir. Bu ikinci türdeki teorik çalışmaların en meşhur örneklerinden biri, Max Weber'in 20. yüzyılın başlarındaki çalışmasıdır.[13] Weber'in meşhur meşru otorite tipolojisi, siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisinin otorite kavramına ilgisi açısından bir milat sayılır. Çünkü bundan sonra, ilgili literatürde, otoritenin mahiyeti ve türleriyle ilgili çok sayıda teorik yaklaşım ortaya atılmış ve neticede bu konuda zengin bir birikim oluşmuştur. Dolayısıyla Weber'in otorite ile ilgili analizi, bu konuda en yetkin isimlerden biri olan Birch'in[14] değerlendirmeleri eşliğinde, geniş bir şekilde ele alınmayı hak ediyor.

Bir sosyolog ve disiplinin kurucularından biri olarak *Weber*'in siyasal analizlere en önemli katkısı, siyasal meşruiyetin kaynaklarıyla ilgili bir sınıflandırma önermiş olmasıdır. Weber, bir politik rejimin halkın nazarında meşru otoriteye sahip olmasını neyin sağladığını sormuş ve bununla ilgili olarak üç yanıt vermiştir. Ona göre bunların her biri '*ideal tip*' dir ve bir rejim birden

[10] HAGEL, N., a.g.e., pp. 100.
[11] HAGEL, N., a.g.e., pp.101.
[12] BIRCH, a.g.e., p. 58.
[13] BIRCH, a.g.e., p. 58.
[14] BIRCH, A.g.e., pp. 59-60.

çok meşruiyet tipiyle desteklenebilir. Weber, tıpkı sosyal bilimlere olan diğer katkılarında olduğu gibi bu analizinde de, sosyolojik veya siyasal kategorilerin su geçirmez sağlamlıkta kompartımanlar olduklarını iddia etmekten özenle kaçınmıştır. Ona göre, sosyal ve siyasal davranış örüntüleri, su geçirmez sağlamlıkta kategoriler addedilmeyecek kadar karmaşıktırlar. Ancak her bir kategorinin, o davranış veya ilişkinin sadece bir ideal tipini temsil ettiği kabul edildiği sürece, bu kategorileştirme faaliyeti, *anlamayı* kolaylaştıracaktır.

Weber, siyasal meşruiyetin mirasa ve geleneğe dayanan *birinci* tipini "*geleneksel meşruiyet*" olarak adlandırır. Bu meşruiyet tipi kabile şeflerinin, prenslerin ve kralların kullandığı tiptir. Geleneksel meşruiyetin temsil ettiği rejim tipinde, yönetimin yasa ve emirlerine uymayı sağlayan temel faktör şefe, krala veya aileye olan kişisel sadakattir. Böyle rejimlerde kamu yönetimi, her ne kadar emniyet müdürlüğü gibi temel idari pozisyonlar genellikle yönetici ailenin üyelerine –mesela kralın küçük kardeşine- verilse de, doğumla ve yetişme tarzıyla tanımlanan *yönetici sınıfın* elindedir. Modern devletler arasında Suudi Arabistan ve Kuveyt, tamamen olmasa da bu tipe çok yakın duran rejimlere sahip olan iki devlettir. Weber tarafından '*yasal-rasyonel*' şeklinde tasvir edilen *ikinci* siyasal meşruiyet tipi, bugün birçok modern devletin kullanmakta olduğu tiptir. Bu rejim tipinde, sadakat bir kişiye veya yönetici aileye değil, yetkileri yazılı bir anayasa ile tanımlanmış olan kişilik dışı bir dizi kurumlar manzumesine aittir. Mesela, ABD'de orduya asker yazılanlar, "Birleşik Devletler anayasasını iç ve dış düşmanlardan koruyacaklarına" yemin ederler. Bu tip rejimlerde kamu yönetimi, iktidar için yarışan siyasal partiler arasında cereyan ettiği şekilde hakkaniyete dayalı, tarafsız ve herkese açık olan bir yarış sonucunda belirlenen tecrübeli uzmanların elindedir. Yönetimin yasa ve emirlerine itaat, kişilere bağlılıkla değil, bu yasa veya emirlerin üretildiği süreçlerin yaygınlıkla kabul edilmesiyle sağlanır. Weber'e göre, her ne kadar geçmiş üç asır boyunca, geleneksel siyasal otorite tipinden yasal-rasyonel otorite tipine doğru yaygın bir geçiş yaşanmış olsa da, dünya tarihinde *üçüncü* bir siyasal otorite tipi çok dikkat çekici biçimde sahneye çıkmıştır. Bu, Weber'in '*karizmatik otorite*' olarak adlandırdığı tiptir ve bir tür kahraman veya aziz gibi gözüken ve takipçilerine kendisinin kurallarına uymalarını telkin eden, kişisel siyasal lider özelliklerine sahip olan kişidir. Bu tipin en bilinen örnekleri olarak Napolyon, Hitler, Mao Tse-tunk, Mussolini ve Ayetullah Humeyni sayılabilir. Fidel Castro ve Colonel Kaddafi, bu tipin çağdaş örnekleridir. Bu rejim tipinde kamu yönetimi, geleneksel yönetimin veya ehliyet ve liyakat esaslarına göre devşirilmiş tarafsız bürokratların değil, liderin geliştirip yönlendirdiği ideoloji, dini inanç, vizyon veya hikmete inanan takipçilerin elindedir.[15]

Yukarıda da belirtildiği gibi, Weber'den sonra otorite ile ilgili pek çok teorik yaklaşım ortaya konmuştur ve bunlar siyaset ve sosyoloji literatüründe hayli dağınık vaziyettedir. Ancak Gabriela Guazzo,[16] *International Encyclopedia of the Social Sciences* adlı ansiklopediye yazdığı 'otorite' maddesinde bunları çok özlü bir şekilde toparlanmıştır.

Otorite konusunu vukufiyetle analiz eden düşünürlerden biri, *Jürgen Habermas*'tır. Habermas, otorite ile yakın ilişkisi nedeniyle söylem ve söylevin önemine dikkat çeker. Ona göre, otorite söylem yoluyla yaratılır. Demokratik bir sosyal siyasal örgütlenmede, yurttaşlar yine söylem yoluyla kendilerini ilgilendiren meselelerden haberdar olabilir ve başkalarını anlayabilirler. Bu

[15] BIRCH, a.g.e., p. 60.

[16] GUAZZO, Gabriella, "Authority", *International Encyclopedia of the Social Sciences*, V. 1, William A. Darity Jr. (ed.), (USA: Macmillan Reference, 2008), pp. 214-215. Guazzo'nun burada yer verdiği düşünürlere ait eserler şunlardır: Warren, Mark E., The Self in Discursive Democracy. In *The Cambridge Companion to Habermas*, ed. Stephen K. White, (New York: Cambridge University Press, 1995), pp. 167–200; Adorno, Theodor, Else Frenkel-Brunswik, Daniel J. Levinson, and R. Nevitt Sanford, *The Authoritarian Personality* (New York: Harper and Row, 1950); Dahrendorf, Ralf, *Class and Class Conflict in Industrial Society* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1959); Milgram, Stanley, *Obedience to Authority: An Experimental View* (New York: Harper and Row,1974); Aghion, Philippe, and Jean Tirole, Formal and Real Authority in Organizations, *Journal of Political Economy* 105 (1), 1997, pp. 1–29.

sayede, sonuç olarak yasaların vücut bulduğu ve normatif değişikliklerin kurumsallaştığı bir konsensüs tipi gelişir. *Theodor Adorno,* bireyin ebeveyninin otoritesine itaatinin, genel olarak otoriteye itaatiyle bağlantılı olabileceğini ve ebeveynin otoritesine muhalefetin ise genel olarak otoriteye başkaldırmaya mesnet teşkil ettiğini belirtmişlerdir. Adorno bu araştırmaya dayanarak, azınlık gruplarına karşı oldukça önyargılı, otoriteye ise son derece saygılı olan bir otoriter kişilik tipi tespit etmiştir. *Ralf Dahrendorf*, otoriteyi sınıf çerçevesinde ele alır. Ona göre bir sınıf bir alanda otorite tesis edebilirken, başka alanlarda başka sınıfların otoritesine tabi olabilir. Başka sınıflar yöneticilerin otoritesine tabi iken, kendi otoritelerini tesis edemeyebilirler. Keza, bağımsız işçiler gibi diğer bazı sınıflar da ne herhangi bir otoriteye tabidirler, ne de başka sınıflar üzerinde otorite tesis ederler. Bu nedenle, Dahrendorf'a göre 'sınıf', bir grubun uhdesinde olan otoritenin derecesi tarafından belirlenir. *Stanley Milgram,* bireyin otoriteye itaatini deneysel olarak test etmiştir. Ona göre otorite, mahiyeti itibariyle bağlamsaldır; yani bir konuda otorite sahibi olan birinin aynı otoriteye başka konularda da sahip olması zorunlu değildir. Dolayısıyla otorite, bireyin kendi kişiliğinden değil, sosyal konumundaki gücünden gelir. Milgram, otoritenin söz konusu olabileceği belli başlı dört durum tespit etmiştir. Ona göre (1) *bireyin otorite ile özdeşleştiği*; (2) -mesela üniforma gibi- *dış obje veya simgelerin bireyin otorite olarak bilinmesini sağladığı*; (3) *rakip bir otoritenin yokluğu* ve (4) *çok belirgin tutarsızlıkların olmadığı* durumlarda, otoritenin mevcudiyetinden bahsetmek mümkündür. *Philippe Aghion ve Jean Tirole*, 'resmi' ve 'hakiki' otorite arasında ayrım yapmışlardır. Onlara göre resmi otorite "karar verme hakkı" iken, hakiki otorite "kararlar üzerinde etkin kontrol sağlama" durumunu ifade etmektedir.[17]

Friedman'a[18] göre otorite 'ilişkisel' bir kavramdır. "*Kutsal metinlerin otoritesi*", "*kilisenin otoritesi*", "*ana baba otoritesi*", "*kurul otoritesi*" gibi kavramların anlamı, 'verici', 'ileti', 'alıcı' ve 'tepki'den oluşan dört öğe arasındaki belli bağlantı noktasına atfen anlaşılabilir. Öte yandan, otorite kavramının temel bir yapısı vardır. Bir siyasal otoritenin mevcudiyeti, ancak onun egemenlik alanına girenlerin, yasanın kendilerinden istediği şeye ister istemez boyun eğmeleri halinde söz konusudur. Hazır otoritenin ilişkisel yönüne değinmişken, bu ilişkide hakim akıl yürütme biçiminin, matematik ve mantıktakinden farklı olduğunu belirten Norman Barry'nin[19] görüşlerine de değinmek gerekir. Barry'e göre, otoritenin kararlarına isnat edilen haklılık/meşruluk, zorunlu olarak ahlaki değildir; kâfi miktarda insanın bunu kabul ederek içselleştirmesinin bir sonucudur. Bu nedenle, otorite meşruluğu da içermekle birlikte, bunun ahlaki bir meşruluk olması zaruri değildir. Esasen otorite ile ilgili problemler, resmi karar ve uygulamaların otoritenin etkinlik kaybına uğramasına yol açacak ölçüde içselleştirilmemiş olduğu zaman değil, bireyler kendi vicdanlarıyla otoriteye dayanan kurallar arasında bir çatışmayla karşı karşıya kaldıkları zaman ortaya çıkar.

5. Sonuç

Siyasal teoride yer aldığı şekliyle otoritenin temel özelliği, uyulması ve itaat edilmesi gereken direktifler tanzim ve ilan etme hak ve yetkisidir. Bu yönüyle otorite kavramı, sadece cebir veya icbar anlamına gelen *güç* kavramından farklıdır. Sosyo-politik açıdan otoriteye itaat edilmesinin neden ve gerekçesi, otoritenin *meşruiyet* ile donatılmış bir gücü temsil ediyor olmasıdır.

Miller'ın[20] da belirttiği gibi, siyasal otorite, -tavsiye veya direktifleri sorgulanmadan veya herhangi bir zorlama söz konusu olmadan kabul ve takip edilen bilge insanlar örneğindeki gibi- ne pür anlamda '*otorite*'dir ne de -silahlı soyguncu örneğindeki gibi- pür anlamda 'güç'tür. Siyasal

[17] GUAZZO, a.g.m., pp. 214-215.
[18] FRIEDMAN, "Otorite", a.g.m., p. 183.
[19] BARRY, Norman P., *Modern Siyaset Teorisi*, Çev. Mustafa Erdoğan ve Yusuf Şahin (Ankara: Liberte yayınları, 2012), ss. 178-179.
[20] MILLER, David, *Political Philosophy A Very Short Introduction* (New York: Oxford University Press, 2003), p. 21.

otorite bu ikisinin karışımıdır. Siyaset teorisi açısından önemli olan konu, insanların neden kendilerini otoriteye itaat etme zorunluluğunda hissettikleridir. Çünkü siyasal otorite, özellikle de modern devlet gibi güçlü bir aygıt tarafından uygulandığı zaman, vatandaşların omuzlarına bir takım nahoş yükümlülükler yükleyebilmektedir. Bunlardan bazısı, insanları maddi açıdan sıkıntıya sokabildiği (vergi yükümlülüğü) gibi, bazısı da ahlaken karşı oldukları şeyleri (mesela muhalif oldukları bir savaşa katılma zorunluluğu) yapmaya zorlar. Öyleyse insanlar neden bir otoriteye boyun eğerler?

Sosyal siyasal teoride bu soruya cevap olarak, klasiğinden modernine çok sayıda teorik açıklamalar yapılmıştır. İlgili bölümde bunlara değinilmiştir. Ancak modern otorite teorilerinin başlatıcısı mesabesindeki Weber'i ve bu kavrama kendine özgü bir karakter kazandıran Friedman'ı burada hatırlamak önemlidir. Weber, meşru otorite tiplerini mirasa ve geleneğe dayalı olan "*geleneksel otorite*", yetkilerin bir anayasa ile tanımlanmış olan kişilik dışı bir dizi kurumlar manzumesine ait olduğu "*yasal otorite*" ve kişisel siyasal lider özelliklerine sahip olan kişi anlamındaki "*karizmatik otorite*" olarak üçe ayırırken Friedman, "*otorite*" olmak ile "*otoritede*" olmak arasında ayrım yapmıştır. Buna göre "otoritede" olmanın anlamı, bir kişiye başkalarının davranış şekillerini belirleme yetkisi tanıyan bir görev, pozisyon veya statüye sahip olmasıdır. "Otorite" olmanın anlamı ise, bir kişinin söz veya görüşlerinin başkaları nezdinde saygıya ve inanılmaya layık görülmesidir. Dolayısıyla "otorite" kavramı, inanç ve bilgiye yoğunlaşırken, "otoritede" kavramı başkalarının davranışlarını düzenleme yetkisine işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, "otorite" bilgi, tecrübe ve uzmanlığı ile temayüz etmiş, kendini ispatlamış bir kişiye vurgu yaparken, "otoritede" kavramı sosyal bir mevki, statü veya pozisyona vurgu yapmaktadır. Bazı durumlarda her iki kavramın aynı kişi veya mevkide birleşmesi mümkündür. Mesela işinde ehil bir öğretmen öğrencilerinin nazarında hem kendisinden çok şey öğrenebilecekleri bir "otorite", hem de konumu gereği onları not, ödev ve disiplin cezaları gibi sair yollarla kontrol edebilecek olan "otoritede" biridir.

Öte yandan sömürü, barbarlık ve adaletsizliklerin karakterize ettiği doğa durumundan kurtularak, bir sosyal siyasal örgütlenmenin tesis edilmesi ve bu örgütlenmeye özgü düzenin muhafaza edilmesi gerektiği argümanı, siyasal otoriteyi meşrulaştırma girişimlerinden bir diğeridir. Buna göre, siyasal otorite toplumu bir arada tutan ortak norm ve değerleri oluşturarak, bireylere sosyal kimlik, aidiyet ve kökleşmiş olma duygusu kazandırır.[21] Böylece onları sisteme entegre ederek, sosyal siyasal düzenin hayatiyetini güvence altına alır.

Buraya kadar anlatılanlardan şurası net olarak ortaya çıkmaktadır ki, her ne kadar otorite bir iktidar türü ise de her iktidar türü otorite değildir. Muhtelif iktidar türleri, meşruluk temeli taşımadan sırf cebire istinat etmektedirler. Oysa siyaset felsefesinin cevap bulmaya çalıştığı en önemli sorulardan biri, devlet otoritesinin meşruluk temelinin ne veya neler olduğudur. Bu soruya cevap verme iddiasında olan sosyal sözleşme teorisine göre, insanlar arasında meşru otorite, ancak sözleşmeye taraf olanlar arasında söz konusu olabilir. Öte taraftan, devlet otoritesinin alan ve sınırlarının da açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.[22] Çünkü otorite sadece *belli alanlarda* ve *belli kişiler üzerinde* uygulanabilir.

Sonuç olarak şunu söylemek gerekir ki, otorite ne tamamen *zora* ne de tamamen *iknaya* dayanır. Otoritenin meşrulaştırılmasına ve insanların neden kendilerini bir otoriteye itaat etmek zorunda hissettiklerine dair kuramsal yaklaşımlar ne olursa olsun, otoritenin "kerameti kendinden menkuldür" ve eylem, işlem ve kararlarında açıklamaya veya mazerete ihtiyaç duymadığı için

[21] HEYWOOD, a.g.e., p. 54.
[22] BUNNIN Nicholas and Jiyuan Yu, The Blackwell Dictionary of Western Philosophy (Australia: Blackwell Publishing, 2004), p. 62.

"*otorite"*dir. Çünkü -Arendt'ın[23] da belirttiği gibi-, "argümanlara başvurulduğu yerde, otorite askıya alınmış demektir".

KAYNAKÇA

ARENDT, Hannah, *Geçmişle Gelecek Arasında*, Çev. Bahadır Sina Şener (İstanbul: İletişim Yayınları, 1996).

BARRY, Norman P., *Modern Siyaset Teorisi*, Çev. Mustafa Erdoğan ve Yusuf Şahin (Ankara: Liberte yayınları, 2012).

BIRCH, Anthony H., *Concepts and Theories of Modern Democracy* (USA: Routledge, 1993).

BUNNIN Nicholas and Jiyuan Yu, The Blackwell Dictionary of Western Philosophy (Australia: Blackwell Publishing, 2004)

CHAN, Joseph, "Authority", *Encyclopedia of Democratic Thought*, Paul Barry Clarke and Joe Foweraker (ed.), (London: Routledge, 2001), pp. 25-29.

FRIEDMAN, Richard B., "Otorite", *Blacwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi*, D. Miller ve diğ. (ed.), Çev. B. Peker ve N. Kıraç (Ankara: Ümit Yayıncılık, 1995), s. 181-186.

GAUS, Gerald F., *Political Concepts and Political Theories* (Usa, Weswiew Press, 2000).

GUAZZO, Gabriella, "Authority", *International Encyclopedia of the Social Sciences*, V. 1, William A. Darity Jr. (ed.), (USA: Macmillan Reference, 2008).

HAGEL, Nina, "Authority", *The Encyclopedia of Political Theory*, Mark Bevir (ed.), (California: Sage Publications, 2010).

HEYWOOD, Andrew, Siyasetin Temel Kavramları, Çev. Hayrettin Özler (Ankara: Adres Yayınları, 2011).

MILLER, David, *Political Philosophy: A Very Short Introduction* (New York: Oxford University Press, 2003).

[23] ARENDT, Hannah, *Geçmişle Gelecek Arasında*, Çev. Bahadır Sina Şener (İstanbul: İletişim Yayınları, 1996), s. 129.